

Handelsbankens historia

Handelsbanken

Handelsbankens historia

Handelsbankens historia går tillbaka till våren 1871 då ett antal framträdande företag och personer inom Stockholms näringsliv grundade Stockholms Handelsbank. Bakgrunden var en personkonflikt inom Stockholms Enskilda Bank som nådde sin kulmen i april 1871 då åtta styrelseledamöter avgick och kort därefter beslöt bilda en ny bank. Då Handelsbankens första styrelse till stor del kom att utgöras av tidigare medlemmar av direktionen för Enskilda Banken kom den nya banken länge i folkmun att kallas "Frånskilda Banken".

Banken erhöll sin första oktroj, dvs. tillstånd att driva bank, av Kungl. Maj:t den 12 maj och den 1 juli 1871 öppnade bankens verksamhet i hyrda lokaler vid Kornhamnstorg i Gamla stan, som då ännu var Stockholms kommersiella och finansiella centrum.

Redan från början proklamerades att banken skulle ägna sig åt "den egentliga bankverksamheten" med in- och utlåning och koncentrera sig på den lokala bankmarknaden, d v s huvudstadens näringsliv. Bankens första verksamhetsår var mycket lyckosamma och redan efter ett par år hade Handelsbanken en stark ställning bland Stockholms banker.

Bankens aktier noterades på Stockholms fondbörs 1873. Några år senare öppnades de första avdelningskontoren i Stockholm: 1876 på Södermalm (Götgatan 16), 1878 på Norrmalm (Fredsgatan 32) och 1882 på Östermalm (Humlegårdsgatan 24). Redan 1874 hade dock banken öppnat ett avdelningskontor i Jönköping, men denna filial avvecklades 1895.

Stockholms Handelsbanks första kontor vid Kornhamnstorg, Gamla Stan.

Den Fræncelska perioden

Under de första åren av 1880-talet växte banken snabbare än konkurrenterna. Den stora byggkraschen i Stockholm 1885 samt den påföljande konjunkturedgången drabbade den tidigare expansiva banken. Efter fortsatt svaga resultat även under de första åren av 1890-talet krävde bankens ägare en ny ledning och 1893 fick banken en ny chef i bankiren Louis Fraenckel, som kom att leda banken i 18 år fram till 1911. Fraenckels egen bankfirmas affärsförbindelser, inte minst de utländska kontakterna, överfördes till Stockholms Handelsbank.

Något år efter Fraenckels tillträde resulterade den snabba ekonomiska utvecklingen i en starkt ökad efterfrågan på banktjänster. Högkonjunkturen gav möjligheter till ökad vinst men även svårbedömda risker. I den hårda konkurrensen mellan bankerna tillhörde Stockholms Handelsbank, under Fraenckels ledning, dem som lyckades bäst. Bland annat kunde banken knyta till sig en krets stora företagskunder och utveckla utlandsförbindelserna. Fraenckels fokus låg åt vad som idag kallas "merchant banking". Han var starkt fokuserad på ökad lönsamhet och en av strategierna var att ge en ökad tyngdpunkt mot obligations- och valutaaffärer.

Fraenckel tyckte det var olämpligt att banken var direkt ägare av bankkontor

utanför Stockholm. I stället deltog banken aktivt i grundandet av nya lokala banker i vilka Stockholms Handelsbank hade nära samarbete och ägarintressen. Avdelningskontoret i Jönköping avvecklades och överläts 1895 till den nybildade Jönköpings Handelsbank. 1896 grundades Skånska Handelsbanken och året därpå Göteborgs Handelsbank. Med dessa, liksom med Sundsvalls Handelsbank, slöts samarbetsavtal.

När Fraenckel tillträdde som chef var Handelsbanken Sveriges 10:e största affärsbank. Vid hans frånträde hade banken växt till landets näst största affärsbank.

1896 flyttades huvudkontoret från Gamla stan till hyrda lokaler i Stockholms nya affärscentrum på nedre Norrmalm. Först 1905 och långt efter sina två huvudkonkurrenter, flyttade Handelsbanken in i ett eget bankpalats beläget vid Kungsträdgårdsgatan, där bankens huvudkontor, nu starkt utvidgat, fortfarande ligger. Banken hade då ett 50-tal anställda fördelade på 6 kontor.

Stockholms Handelsbank flyttade huvudkontoret till Kungsträdgårdsgatan 1905.

Från bankaktiebolaget Södra Sverige övertogs 1919 den oktagon som sedan under lång tid kom att fungera som Svenska Handelsbankens symbol.

[Stockholms Handelsbank expanderar till Svenska Handelsbanken](#)

1900-talets första decennier kan i såväl Sverige som i övriga Europa betecknas som banksammanslagningarnas tid. I Sverige mer än halverades antalet banker.

Under Louis Fraenckels tid som VD hade Stockholms Handelsbank enbart haft kontor i huvudstaden men den nya bankledningen såg flera fördelar med att expandera kontorsrörelsen till övriga delar av landet. På våren 1914 förvärvas Bankaktiebolaget Norra Sverige. Därmed utvidgades Handelsbankens verksamhet betydligt med kontor på 36 nya orter, främst längs norrlandskusten men även ett par kontor i mellansverige.

I samband med förvärvet organiserades verksamheten i två rörelsegrnar; en Stockholmsrörelse samt en med denna jämställd Provinnsrörelse. Provinscentralen, som var direkt underställd VD och hade att förvalta den förvärvade landsortsrörelsen, förlades till Kungsträdgårdsgatan 16. Organisationen med en Stockholmsrörelse och en Provinnsrörelse behölls ända fram till slutet av 1960-talet.

Medan konkurrentbankerna under denna konsolideringens tid expanderade väster och söder ut i landet blickade Handelsbankens ledning fortsatt åt norr där skogsindustrin hade goda tider. Handelsbanken stärkte sin ställning i detta framtidsland ytterligare 1917 genom förvärvet av Norrlandsbanken och dess 79 kontor. Liksom Bankaktiebolaget Norra Sverige var Norrlandsbanken en produkt av fusioner mellan flera olika mindre banker.

Trots att de norrländska förvärven förbättrade relationen mellan in- och utlåning, visade det sig snart vara oklokt med en sådan stark koncentration till norra Sverige. Under 1918 öppnade Handelsbanken nya kontor i såväl Göteborg som Malmö. Även i södra Sverige fanns ett för Stockholmsbanker attraktivt inlåningsöverskott och 1919 förvärvades Bankaktiebolaget Södra Sverige med 67 kontor.

Efter sammanslagningen med Bankaktiebolaget Södra Sverige ändrades bankens namn till Svenska Handelsbanken. Från Södra Sverige övertogs även den oktagon som sedan under lång tid kom att fungera som Svenska Handelsbankens symbol.

En storbank mellan två världskrig

Under första världskriget bröts den långa period av tillväxt som präglat svensk ekonomi sedan 1890-talet. Deflationskrisen under de första åren av 1920-talet, med prisfall på över 30%, utsatte bankerna för svåra påfrestningar. Många av bankens lånekunder fick problem och de säkerheter banken hade visade sig i många fall otillräckliga på grund av de kraftiga prisfallen.

År 1921 firade Handelsbanken 50-årsjubileum men årsredovisningen blev inget evangelium utan var fylld av oro över den ekonomiska utvecklingen. ”De svåra förhållanden, under vilket näringslivet lidit, hava icke lämnat bankens verksamhet oberörd” konstaterar styrelsen i sin rapport och meddelar att ”avsevärda belopp ... föreslås till avskrivning på grund av förluster.”

Året därpå blev läget än värre och för affärsbankerna kom 1922 att bli den stora bankkrisens år. De stora avskrivningar banken tvingades göra under 1922 var ett resultat av den tidigare expansiva kre-

ditgivningen, bland annat till det banken närstående Svenska Emissions AB och de företag detta hade omfattande ägarintressen i. Under senare delen av 1920-talet blir dock det ekonomiska läget mer gynnsamt och bankens verksamhet utvecklas positivt.

Kontoret i Ånge omkring 1930.

Världsdepressionen under 1930-talets första hälft medför dock nya svårigheter för många av bankens låntagare och bankens resultat mer än halveras. Under de sista åren innan krigsutbrottet sker dock en återhämtning.

Under finanskriserna på 1920- och 1930-talen övertog Handelsbanken aktiemajoriteten i flera svenska industriföretag i syfte att skydda lånefordringar. Sedan bolagen rekonstruerats började banken mot slutet av 1930-talet planera för en samordnad avveckling av dessa ägarintressen. Ett holdingbolag bildades under vintern 1943/1944 till vilket aktieposterna överfördes. En av de större posterna som överfördes var i verkstadsbolaget L M Er-

icson. Det nya holdingbolaget fick namnet Industrivärden. Bankens aktieägare erbjöds att på förmånliga villkor teckna aktier i det nya bolaget som börsnoterades 1945.

Under mellankrigstiden fortsatte konsolideringen på den svenska bankmarknaden. Handelsbanken kunde, bl a till följd av förvärv av t ex Mälarebanken 1926, i stort bibehålla antalet kontor på en stabil nivå om drygt 260. Samtidigt drog övriga banker drastiskt ned på antalet kontor.

Expansionen fortsätter

Under efterkrigstiden fortsätter Handelsbankens expansion på en allt mer konsoliderad svensk bankmarknad. Förvärven av Vänersborgsbanken och Norrköpings Folkbank under 1940-talet, följs av köp av Luleå Folkbank och Gotlandsbanken på 1950-talet.

Vid sidan om den traditionella affärsbankverksamheten, med in- och utlåning, kom Handelsbanken tidigt att bredda verksamheten till fler produktområden. 1955 köptes hypoteksbolaget SIGAB vilket senare namnändrades till Handelsbanken Hypotek. 1963 bildade Handelsbanken, som första svenska bank, ett finansbolag vilket erbjöd leasing- och factoringtjänster. Säljfinans namnändrades 1973 till Svenska Finans men heter sedan 1991 Handelsbanken Finans. Handelsbanken

övertog 1971 generalagenturen för försäljning av de s.k. Koncentra-fonderna från Åhlén & Holm AB. Detta blev grunden till Handelsbanken Fonder.

Den långa raden av förvärvade svenska provinsbanker fulländades 1990 genom förvärvet av Skånska Banken. Med sina 76 kontor tillförde Skånska Banken en höjning av Handelsbankens servicenivå och affärsvolymen i Sydsverige. Träffande nog beskrivs detta förvärv, då det presenteras, som en milstolpe. Handelsbankens expansion skulle visserligen komma att fortsätta, men då att ta nya vägar.

I Oskarshamn har Handelsbanken drivit bank sedan 1919, då kontoret förvärvades från Bankaktiebolaget Södra Sverige.

Ökat datorstöd

Under 1960-talet ökade arbetsvolymen i banken allt mer. Inte minst det ökade användandet av checkräkningskonton bidrog till att antalet transaktioner nära fyrdubblades under 10-årsperioden 1957-1966.

I syfte att rationalisera den tunga reskontraföringen av kundernas konton startade Handelsbankens dataverksamhet i början av 1960-talet. Datacentralen var under de första åren inrymd i bankens fastighet vid Grev Turegatan 44 på Östermalm i Stockholm, men flyttades senare till Tegeluddsvägen på Gärdet. Datacentralen bytte 1964 namn till Dataavdelningen och kom från 1967 att ingå i Avdelningen för administrativ rationalisering.

1966 anskaffade banken två datorer ur den då moderna IBM 360-serien, vilken blev tongivande för bankens databehandling.

I mitten av 1960-talet väcktes tanken att skapa ett on-linesystem för överföring och behandling av beloppstransaktioner. Idén var att via telenätet ansluta kontoren till bankens centrala dator på Gärdet. Genom att förse kontoren med kassa- och frågeterminaler skulle man kunna fånga upp de många beloppstransaktionerna vid kassadisken för att sedan bokföra transaktionerna centralt. Utvecklingsarbetet med projektet pågick under flera år.

För personalen blev det en stor förändring 1973-75 när det första terminalsystemet infördes på bankkontoren. Terminalerna gjorde det möjligt att ge kunderna snabbar service, t.ex. omgående besked om kontosaldo. Detta system, som internt kallades HTS, kom att få lång livstid men ersattes mellan åren 1986-89 av ett nytt terminalsystem, kallat HTD (Handelsbankens Terminal och Datorsystem). Med denna "all-terminal" kunde de flesta på ett bankkontor förekommande arbetsuppgifter utföras på en och samma arbetsplats och dessutom snabbare och med bättre kvalitet. Men först i början av 1990-talet närmade sig banken relationen en terminal per kontorsanställd. I slutet av 1990-talet kom HTD att kompletteras av persondatorer i nätverk.

Teknikutvecklingen kom även kunderna till del. Under 1970-talet lanserades Bankomaten. Hösten 1991 startade bankens telefonservice under namnet Datasvar, med vilken kunden själv kunde utföra rutinärenden som t.ex. överföringar mellan sina konton samt kontrollera saldo och senaste transaktioner.

Bankens utbud av automatiserade tjänster gick in i ett nytt skede den 19 december 1997 med banktjänster via Internet.

Jan Wallander decentraliserar

Under slutet av 1960-talet råkade Handelsbanken i kris. Ledningen avgick och i början av 1970 rekryterades Jan Wallan-

Jan Wallander, Handelsbankens VD 1970-1978 och styrelseordförande 1978-1991.

der från den norrländska provinsbanken Sundsvallsbanken till ny VD för Handelsbanken. Wallander förde med sig idéer som man börjat praktiserat i Sundsvallsbanken. Beslut togs om en långtgående decentralisering av Handelsbankens organisation. För att klara av större kunders behov, behövde emellertid kontoren stöd från specialister. Kontoren fördes därför ihop i större enheter. Om dessa enheter fick ungefär samma storlek som Sundsvallsbanken skulle de inte bli ohanterligt stora. Bankens kontor delades därför in i ett antal regionbanker om cirka 70 kontor vardera. De nya regionbankerna hade en egen styrelse och en i hög grad självständig ställning.

I den nya decentraliserade organisationen kom en stor del av det tidigare huvudkontorets uppgifter att föras ut till de regionala huvudkontoren medan andra funktioner inte längre behövdes. I den senare gruppen ingick den centrala enhet som arbetade med budgetering. Wallanders uppfattning var att budgetering var inte bara "ett onödigt ont" utan i vissa lägen direkt farligt. I stället utvecklades ett nytt ekonomiskt redovisnings- och styrsystem baserat på verkligt resultatutfall.

Den nya Handelsbanksorganisationen kom istället för volym att fokusera på lönsamhet. Målet var, och är fortfarande, att räntabiliteten ska överstiga genomsnittet för övriga börsnoterade banker. Från att under slutet av 1960-talet ha haft en lägre lönsamhet än konkurrenterna nådde Handelsbanken upp till de övriga bankernas lönsamhet 1971. Sedan 1972 har Handelsbanken uppnått målet att vara lönsammare än genomsnittet för övriga börsnoterade banker.

En förutsättning för att nå högre lönsamhet än andra banker som verkar på samma marknad med samma förutsättningar är att de anställda gör en bättre insats än vad som är normalt för branschen. Bankens ledning ansåg därför att det var skäligt att de anställda fick del av ett sådant merresultat. Samtidigt fördes vid denna

tid en livlig debatt i samhället om hur de anställdas inflytande i företagen kunde förbättras. I februari 1973 beslöt bankens styrelse att avsätta 10 mnkr till en av facket i banken bildad vinstandelsstiftelse kallad Oktogonen. Medlen placerades i Handelsbanksaktier och gav därmed de anställda ägarrepresentation i bankens styrelse. Genom att de förvaltrade medlen inte betalades ut direkt utan först vid pensionering, blev Oktogonen en kunnig långsiktig storägare; en bristvara i många företag. Bankens goda resultatutveckling möjliggjorde nya avsättningar de kommande åren och en stor del av medlen placerades i Handelsbanksaktier. Sedan 1998 står Oktogonen som ägare till 10% av rösterna i Handelsbanken.

Den svenska bankmarknaden avregleras

Under andra världskriget skärptes den statliga kontrollen av finansmarknaden och under de kommande decennierna kom kreditmarknaden att vara en viktig del av den statliga politiken. Riksbanken kom att styra inte bara räntenivån utan även kreditvolymen. Utlåningen i svenska kronor var hårt reglerad. Bankernas möjlighet att bevilja krediter till andra ändamål än bostadsfinansiering var begränsade genom att Riksbanken fastställde hur mycket utlåningsvolymen fick öka. Detta begränsade naturligtvis den fria konkurrensen och ledde till en fastlåsnings av konkurrensläget mellan bankerna.

Men i mitten av 1980-talet blev det allt tydligare att utlåningstaket var ett ineffektivt medel mot kreditexpansion på grund av att en allt större del av kreditgivningen börjat ske utanför banksystemet. 1985 avskaffades därför kredittaket vilket fick till följd att bankernas utlåning ökade kraftigt, bl.a. blev det möjligt att återvinna de volymer som tidigare hade sökt sig utanför bankerna. Under de tre sista åren av 1980-talet dubblerades Handelsbankens utlåningsvolym.

Handelsbanken klarar den stora bankkrisen

Under 1980-talets utdragna högkonjunktur hade bankutlåningen i Sverige ökat osedvanligt snabbt. En stor del av utlåningen gick till spekulativa investeringar. Hösten 1990 började den allvarliga svenska bankkrisen som en följd av en djup recession. Det var framförallt företagsutlåningen som orsakade de svenska bankernas gigantiska kreditförluster. Svenska statens kostnader för stöd till banksektorn uppgick till ofattbara 66 miljarder kronor. Under bankkrisen var Handelsbanken den enda av de större svenska bankerna som inte tvingades diskutera statligt stöd.

Handelsbanken kunde utnyttja den uppkomna situationen till att flytta fram positionerna på bankmarknaden. Så ökade t ex Handelsbanken andel av den svenska

Bankkrisen i början av 1990-talet resulterade i krigsrubriker i tidningarna.

hushållens inlåning från 11% 1990 till drygt 17% vid decenniets slut.

Bankens starka kapital situation utnyttjades 1997 - ett år som kännetecknades av flera strukturaffärer inom bankbranschen - då Handelsbanken kunde köpa Stadshypotek kontant. Sedan regeringen under sommaren 1996 aviserat att statens aktier i Stadshypotek skulle avyttras lämnade banken ett erbjudande att förvärva samtliga aktier. I december 1996 förband sig staten att acceptera Handelsbankens erbjudande och den 26 februari 1997 blev banken ägare till Stadshypotek AB. Den totala köpeskillingen uppgick till 23 mdkr. Stadshypoteks utlåningsverksamhet integrerades omgående med bankens kontorsnät.

Offensiv i Norden

Den svenska valutaregleringen avvecklades 1989 och några år tidigare hade det blivit tillåtet för svenska banker att öppna filialkontor utomlands. Svensk bankmarknad kom därmed att bli mer internationell. Handelsbanken stod väl rustad för denna förändring. Under 1980-talet hade banken byggt upp en utlandsverksamhet med filialkontor och dotterbolag i t ex London, New York och Singapore.

Kan Handelsbankens i Sverige framgångsrika modell också användas för att bedriva fullständig bankverksamhet i andra länder? Utifrån sådana överväganden beslöt Handelsbanken att öppna verksamhet i Norge. I början av 1990 lades ett kontantbud på Oslo Handelsbanken. Genom en kombination av organisk tillväxt och förvärv av Stavanger Bank 1991 kunde Handelsbanken utnyttja det historiska tillfälle till expansion som den norska

bankkrisen i början av 1990-talet skapat. Under 1990-talet kom banken att bygga upp ett rikstäckande kontorsnät i Norge som kompletterades 1999 genom köpet av Bergensbanken.

I Finland öppnade banken ett representantkontor i Helsingfors 1985. Fem år senare bildades ett dotterbolag, vilket 1991 blev en filial till Handelsbanken. I februari 1994 öppnades det första kontoret i gatuplan, på Södra kajen i Helsingfors. Året därpå förvärvade Handelsbanken de friska delarna av Skopbank samtidigt som banken beslöt att öppna kontor i flera större finska städer. Handelsbanken blev därmed Finlands fjärde största bank.

I Danmark öppnades ett representantkontor i Köpenhamn 1990. Handelsbankens första danska kontor invigdes 1996. Detta Köpenhamnskontor fick snart efterföljare i andra delar av landet. År 2001 köpte Handelsbanken den på Jylland så starka Midtbank. Genom förvärvet blev Handelsbanken den femte största banken i Danmark med 32 kontor.

Ökat intresse för livförsäkringar

1990-talet kom även att kännetecknas av branschglidning inom finans och försäkring. Pensionssparandet blev en allt viktigare del av det långsiktiga sparandet för

bankens kunder. Mot bakgrund av detta förvärvades 1992 det ömsesidiga livförsäkringsbolaget RKA. I samband med köpet bytte bolaget namn till Handelsbanken Liv. Sedan lagen ändrats kunde Handelsbanken Liv den 1 januari 2002 ombildas från ett ömsesidigt bedrivet livaktiebolag till vinstutdelande. Detta var den första ombildningen i sitt slag som genomfördes i Sverige. Före ombildningen hade de kunder som berördes givits möjlighet att ta ställning till förändringen. Av de röstande var 98% för en ombildning.

I mars 2001 förvärvades livförsäkringsbolaget SPP. Bolaget var ledande aktör på tjänstepensioner i Sverige. Denna marknad förändrades dock snabbt, vilket bl.a. ledde till att fristående försäkringsmäklare fick en starkare ställning och att massmarknadsbearbetning fick ökad betydelse för att nå framgång. Det innebar att de kontaktytor som fanns mellan SPP och bankens kontor minskade. Den 3 september 2007 träffade banken därför avtal om att sälja SPP till Storebrand. Under de sex år som Handelsbanken ägde SPP förändrades bolaget i grunden. Driftskostnaderna i SPP halverades och den 1 januari 2006 ombildades bolaget till vinstutdelande livbolag.

Offensiv i Storbritannien

I början av 1980-talet startade Handelsbanken bankverksamhet i Storbritannien. Kontoret i London kompletterades 1989 med ett representantkontor i Manchester. Ett tredje kontor öppnades i Birmingham 1994. Inriktningen var till en början Norden-relaterade företagsaffärer men hösten 1999 beslöt banken att utvidga verksamheten och erbjuda brittiska privat- och företagskunder ett komplett utbud av tjänster.

Två nya kontor per år öppnades under perioden 2001-2003 och vid halvårsskiftet 2002 fick den brittiska kontorsrörelsen status som egen regionbank. Verksamheten kom därmed att drivas efter samma

principer som kontorsrörelsen i Norden. Expansionstakten ökade och under åren 2004-2006 startade banken fem nya kontor per år i Storbritannien. Inför 2007 beslöt banken att öka den organiska tillväxttakten ytterligare och antalet nyetableringar tredubblades jämfört mot föregående år så att banken vid utgången av året hade över 40 kontor. Därmed var banken tillräckligt stor för att den 1 januari 2008 starta ytterligare en regionbank, med regionhuvudkontor i Manchester och ansvar för bankens kontor i norra Storbritannien.

I London har Handelsbanken haft sin verksamhet i Trinity Tower sedan 1997. Från den 1 januari 2008 är det regionhuvudkontor för södra Storbritannien.

Handelsbanken idag

Handelsbanken är en av Nordens ledande banker med en balansomslutning om cirka 2 000 mdkr. Antalet anställda är drygt 10 000.

Handelsbanken är en universalbank med ett komplett utbud av finansiella tjänster såsom traditionella privat- och företags-tjänster, investment banking, trading, finansiering, placering inom aktie- och räntemarknad och livförsäkring.

Handelsbanken står starkt på den svenska marknaden med drygt 460 kontor. Banken har även ett så gott som rikstäckande kontorsnät i de övriga nordiska länderna. I Storbritannien har Handelsbanken ett 50-tal kontor.

I koncernen ingår Handelsbanken Fonder, Handelsbanken Finans, Handelsbanken Liv och Stadshypotek.

Handelsbankens huvudkontor ligger sedan 1905 vid Kungsträdgården i Stockholm.